

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/5 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/5 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

- Кайпова Малика Дауытбай қизи*
ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДАГИ ТАРИХИЙ МАДАНИЙ ОБЪЕКТЛАР ВА УЛАРНИНГ ҲУДУДДА
ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ЎРНИ9-13
- Фарманова Гульнара Комилевна*
АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ Г.А.ПУГАЧЕНКОВОЙ НА ТЕРРИТОРИИ
САМАРКАНДСКОГО СОГДА 14-19
- Aminov Xurmatbek Вахрам о'g'li*
HUNARMANDCHILIK RIVOJI UCHUN YANGI IMKONIYATLAR 20-25
- Мустафоев Жонибек Аралбоевич*
“ПАХТА ИШИ”НИНГ ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ҲАЁТГА ТАЪСИРИ ВА УНИНГ ФОЖИАЛИ
ОҚИБАТЛАРИ (НАВОИЙ ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА) 26-31
- Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li*
O'ZBEKISTON TARIXIY TARAQQIYOTNING ZAMONAVIY BOSQICHIDA IJTIMOY DAVLATNI
SHAKLLANTIRISHNING KONSTITUTSIYAVIY ISTIQBOLLARI32-36
- Маҳмудон Эркин Асқаралиевич*
АРАБ ХАЛИФАЛИГИ ИСТИЛОСИ ДАВРИДА ФАРҒОНАДАГИ СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАР37-45
- Назаров Комил Шамсуддинович*
ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ТИЗИМИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МАСАЛАЛАРИ46-51
- Матажонов Раҳимжон Акрамович*
O'ZBEKISTONDA MUSTAQILLIK YILLARIDA TARIXCHI KADRLAR TAYYORLASH SOHASI
HUQUQIY ASOSLARINING YARATILISHI52-58
- ### 08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ
- Остоноқулов Азамат Абдукаримович, Султонов Омон Жума ўғли*
ДАВЛАТ ОТМЛАРИДА БЮДЖЕТДАН ТАШҚАРИ МАБЛАҒЛАР ҲАРАКАТИ ТЎҒРИСИДАГИ
ҲИСОБОТЛАРНИНГ АХБОРОТ ИМКОНИАТЛАРИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ 59-69
- Narmamatov Ixtiyor Baxtiyorovich*
DEVELOPMENT ADVANTAGES OF CASHLESS PAYMENTS IN THE PAYMENT SYSTEM OF
UZBEKISTAN 70-75
- Хамраев Джамшид Панжиевич*
ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИДА МАҲАЛЛИЙЛАШТИРИШНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ
ИҚТИСОДИЙ МОҲИЯТИ, РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ ВА ЗАРУРЛИГИ 76-81
- Кулибоев Азамат Шоназарович*
ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА ҲИСОБ СИЁСАТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ
УСЛУБИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 82-91
- Axmedova Nazokat Zikirillo qizi*
KORXONA MARKETING STRATEGIYASIDA RAQAMLI STRATEGIYADAN FOYDALANISH
USULLARI VA AFZALLIKLARI 92-97

<i>Саатмуротов Шохрух</i> МИНТАҚАДА САНОАТ ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ БАҲОЛАШ ОМИЛЛАРИ	98-103
<i>Шакирова Фароғат Болтаевна</i> АҚШ ИҚТИСОДИЁТИНИНГ ИННОВАЦИОН ТИЗИМИ ОМИЛЛАРИ, ТАРКИБИ ВА РИВОЖЛАНИШ НАЗАРИЯСИ	104-113
<i>Кадиров Лутфулло Халимович</i> ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ МОЛИЯВИЙ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ МУАММОЛАРИ	114-121
<i>Ibragimova Zarema Zokirovna</i> DUNYONING IQTISODIY RIVOJLANGAN MAMLAKATLARINING BOSHQARUV TASHKILINI TASHKIL ETISH VA ULARNI ICHKI IQTISODIYOTGA TATBIQ ETISH TAJRIBASI	122-129
<i>Қодиров Азизжон Анварович</i> «COVID-19» ИНҚИРОЗИНИНГ ЖАҲОН ЭКОТУРИЗМ ИНДУСТРИЯСИ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ	130-137

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Sharipov Dilshod Baxshilloyevich</i> JON LOKKNING TABIIY HOLAT VA TINCHLIKKA OID QARASHLARI	138-145
<i>Rahmatova Xolidaxon Xolikovna</i> ХОҲА АНРОР ВАЛИЙНИНГ ТИНЧЛИК, ОСОЙИШТАЛИК ВА НАМЎНАТЛИККА ДОИР Г'ОЙАЛАРИ – ВАРҚАРОР ТАРАҚҚИЙОТ ОМИЛИ СИФАТИДА	146-151
<i>Орзиев Иқболжон</i> АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТДА СЕКУЛЯРИЗМ ОМИЛИНИНГ ИЖТИМОЙ АҲАМИЯТИ	152-157
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> ILMIY MUAMMOLARNI HAL ETISHDA VAHS-MUNOZARALARNING TUTGAN O'RNI.....	158-165

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Israil Mukaddas Irgashevna</i> BOSMA MEDIA TILINING SOTSIOLINGVISTIK ASPEKTDI O'RGANISH USULLARI	166-172
<i>Nishonova Xurshida Yusufjanovna</i> A'ZAM O'KTAM SHE'RIYATIDA MILLIY RUHNING IFODALANISHIDA E'TIQODIY QARASHLAR	173-178
<i>Маматкулова Камола Шавкат кизи</i> ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ПОНЯТИЯ ПРЕЦЕДЕНТНОСТИ В ЛИНГВИСТИКЕ И ЕГО РОЛЬ В ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИИ	179-184
<i>Hamroyeva Dilfuza Jamolovna</i> O'ZBEK XALQ QO'SHIQLARIDA YUZ SOMATIZMINING BADIY TALQINI	185-189
<i>Mahmudova Xushnoza Ravshanbekovna</i> OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA MOLIVAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISH	

MASALALARI	190-195
<i>Ismonova Yorqinoy Abdumutalib qizi</i> ROMANDA ROVIY BOLA OBRAZI.....	196-200
<i>Mirzoyev Masudjon Kimsanovich, Niholchonova Navbahor</i> FARZONA XO'JANDIY SHE'RLARIDA MIFOLOGIK PERSONAJLAR BADIY IFODASINING XUSUSIYATLARI	201-206
<i>Kholiyorov Bunyod</i> THE CONDITION OF DEVELOPMENT OF LEXICAL COMPETENCE USING AUTHENTIC MATERIALS IN TEACHING ENGLISH IN NON-PHILOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS	207-213
<i>Hazratqulov Mutallib Rashidovich, Gulxanova Fotima, Qarshiboyeva Muborak</i> NUTQNI IDROK ETISH QONUNIYATLARI	214-219

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Файзиев Шухрат Хасанович</i> ПОНЯТИЕ И ОСОБЕННОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	220-225
<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> ATOM ENERGIYASINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI	226-233
<i>Safoeva Sadoqat Musoeva</i> IJTIMOIY TARMOQLARDA FUQAROLIK-HUQUQIY MUNOSABATLARNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ISTIQBOLLARI	234-246
<i>Бокиев Жаҳонгир Нурматжон ўғли</i> АЛОҲИДА ТАЪЛИМ ЭҲТИЁЖЛАРИ БЎЛГАН ШАХСЛАРНИНГ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ОЛИШ ҲУҚУҚИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ	247-253
<i>Турсунова Маликахон Улуғбековна</i> ЗАМОНАВИЙ ДАВЛАТДА ДИПЛОМАТИК ФАОЛИЯТ ШАКЛЛАРИ: ИСЛОХОТЛАР ВА ҚОНУНЧИЛИК ТАРТИБОТИГА БЎЛГАН ЭҲТИЁЖ	254-258

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Atamatov Abduxalil Salomovich</i> OLIJ TA'LIM MUASSASALARIDA MUSTAQIL SOATLARNI O'QITILISHINING KOMPETENSIYAVIY O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	259-265
<i>Omarova Gavhar Sadikovna</i> HUQUQ FANINI O'QITISHDA TA'LIMNI TABAQALASHTIRISHNING PEDOGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARI: DIDAKTIK O'YINLAR MISOLIDA	266-271
<i>Baratov Jo'raqo'zi Shukurjon o'g'li</i> BO'LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA NOSTANDART TOPSHIRIQLARNING ROLI VA AHAMIYATI	272-277

<i>Kuchkarova Arofathon</i> THE IMPORTANCE OF GEOGEBRA IN ENHANCING STUDENTS' LEARNING OF MATHEMATICS AT SCHOOLS	278-283
<i>Tojiyeva Xolida Baxtiyorovna</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARI ADABIYOT DARSLARIDA ASAR BADIYYATINI O'QITISH TARIXI	284-288
<i>Masharipov Ravqat Madraximovich</i> KURASH BILAN SHUG'ULLANUVCHI TALABA SPORTCHILARDA TAYYORGARLIK BOSQICHLARINI KUN VA HAFTALIK MIKROTSIKLLARDA MASHG'ULOT YUKLAMALARINI OPTIMAL ME'YORLASH	289-295
<i>Niyozmatov Anvar Bahodirovich</i> XORAZM XALQ O'YINLARI	296-303
<i>Qodirov Xasanboy Oribjonovich</i> OLIJ TA'LIM MUASSASASI TALABALARIDA LIDERLIK SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI	304-309
<i>Kejaboev Abdusalim Erkaboevich</i> PEDAGOGIK MENEJMENT VA ZAMONAVIJ RAHBAR KOMPETENTLIGI	310-315
<i>Axmadjonova Farangiz Axrorjon qizi</i> OLIJ TA'LIM MUASSASALARIDA MASOFAVIY TA'LIM MAZMUNI VA TA'LIM JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISHNING DIDAKTIK – USLUBIJ TA'MINOTI	316-322

13.00.00- Педагогика фанлари

Kejaboev Abdusalim Erkaboevich
Termiz DU, Pedagogika va ijtimoiy ishi
kafedrasi dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi

PEDAGOGIK MENEJMENT VA ZAMONAVIY RAHBAR KOMPETENTLIGI

Annotatsiya. Maqolada bugungi kunda maktabgacha va maktab talimida menejment asosida rahbarlik qilayotgan menejmetlarining boshqaruv uslublari va kasbiy kompetentligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: menejmenti, menejer, boshqaruvchi, boshqaruv madaniyati, kasbiy kompetentlik, jamoaviy boshqaruv, transformatsiya.

Kezhaboev Abdusalim Erkaboevich

TerSU, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Social Work,
Candidate of Pedagogical Sciences

PEDAGOGICAL MANAGEMENT AND MODERN LEADERSHIP COMPETENCES

Abstract. The article reflects the management styles and professional competence of managers leading preschool and school education based on management today.

Key words: management, leader, manager, management culture, professional competence, team management, transformation.

Кежабоев Абдусалим Эркабоевич

ТерГУ, доцент кафедры педагогики и
социальной работы, кандидат педагогических наук

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ И СОВРЕМЕННЫЕ ЛИДЕРСКИЕ КОМПЕТЕНЦИИ

Аннотация. В статье отражены стили управления и профессиональная компетентность менеджеров, ведущих дошкольное и школьное образование на основе менеджмента сегодня.

Ключевые слова: менеджмент, руководитель, управленец, культура управления, профессиональная компетентность, управление коллективом, трансформация.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPI1342V3SI5Y2023N45>

Prezident Sh.M.Mirziyoevning 2019 yil 23 avgust kuni xalq ta'limi xodimlari bilan telemuloqotida bugungi kunda maktabda olib borilishi lozim bo'lgan dolzarb vazifalar haqida to'xtalib, "maktabni obro'sini ko'tarish, zamonaviy axborot vositalari bilan jihozlash darsliklarni yangi avlodini yaratish, bugungi maktab o'qituvchisini obro'sini ko'tarish, maktablarni kreativ asosida boshqarish" haqida to'xtatilib o'tdi[1]. 2023 yilni "Inson qadri va

sifatli ta'lim yili deb, nomlanishi barcha umumta'lim maktablari o'qituvchilari va pedagogik rahbarlarga katta ilhom berdi va ta'lim sifatini oshirish maqsadida fidoyilik bilan mehnat qilishiga da'vat etdi.

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichi bir qator ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar va integratsiya jarayonlari bilan belgilanadi. Hozirgi vaqtda yetakchilik muammosi, shuningdek uning mazmuni konseptual o'zgarishlarga muhtoj. Jamiyat va davlat tomonidan yuqori sifatli kasbiy ta'limga, shunga mos ravishda pedagogik xodimlarning yuqori kasbiy mahoratiga bo'lgan talab shakllanayotgan bunday sharoitda yetakchilik qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, ta'lim va kasbiy yo'lning turli bosqichlarida mutaxassislarining yetakchilik fazilatlarini rivojlantirish muhim, deb hisoblanadi[2]. Shu bilan birga, puxta qarorlar qabul qilish qobiliyati, o'zini o'zi tashkil etish qobiliyati va yetakchilik fazilatlarini nafaqat menejerlar uchun, balki kasbiy ta'lim sohasidagi o'qituvchilar va boshqa toifadagi o'qituvchilar uchun ham dolzarb ekanligini hisobga olish kerak.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli boshqaruv islohotlarida davlat boshqaruvining turli sohalarida boshqaruv xodimlarini bilim va malakasini rivojlantirish, bu boradagi yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish, ularni tayyorlashning mazmuni va texnologiyalari bilan bog'liq muammolar kundun-kunga dolzarblashib bormoqda. Bunday yondashuvlardan biri sifatida dastlab korporativ boshqaruv va personalni boshqarishda o'z aksini topgan kadrlarni tanlash, baholash, o'qitish va rivojlantirishni jamlagan kompetentli yondashuvdan foydalanish tavsiya etilmoqda.

Ta'lim muassasalarini boshqarish tushunchasi bugungi kunda "Menejment" "Menejer" tushunchalari bilan boyitildi. "Menejment" atamasining ko'plab tariflari mavjud.

"Menejment" inglizcha "menejment", "menejer" so'zi esa, ishlab chiqarishini tashkil etuvchi shaxs sifatida, ishlab chiqarishini samaradorligini oshirish, foydani ko'paytirish maqsadida boshqaruv usullariga vositalariga tamoyillariga va shakllari majmuidir[3].

Pedagogik menejmentning maqsadi esa, aniq vazifalarni qo'rib chiqish, menejmenti inson faoliyatning barcha ishlab chiqarishi va ijtimoiy turlariga tegishli degan xulosaga kelishga imkon berishini ifodalaydi[4].

Menejmenti mavjud o'rta imkoniyatlardan natijalarga erishish maqsadida muayyan xodim yoki guruhga ta'sir etish, ular bilan hamkorlik qilish jarayonidir[4].

ta'lim menejmenti – bu fan va san'at chunki bunda insonlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar katta rol o'ynaydi;

menejment mazmunida o'z aksini topadigan shaxs, davlat va jamiyat manfaatlariga faol qatnashuvi;

ta'limni boshqarishda jamoatchilik faol qatnashadi.

Tadqiqotchi A.Nosirov rahbarlik menejmentida kompetensiyani muhimligini ta'kidlab, boshqarishda qo'yidagi qobiliyat kompetensiyalari o'z fikrlarini bildirdi:

standart kompetensiya, ushbu ya'ni faoliyatga oid innovatsion vazifalarni belgilab olish qobiliyatidir;

asosiy kompetensiya – ushbu faoliyatga oid innovatsion vazifalarni belgilash olish qobiliyati;

turli kompetensiya kasb faoliyatining yangi turlarini yarata olish qobiliyati[5].

Kasbiy kompetensiya –pedagogika va psixologiyaga oid bilimlarga ega bo'lish, o'z ustida ishlash o'quvchilarda motivatsiyani shakllantirishdan iborat, deb ta'kidlaydi[5].

Tadqiqotchi D.Temurov ta'lim muassasa boshqaruviga oid bilimlarni o'zlashtirishni amaliy faoliyatiga qo'llash bo'yicha qo'yidagi tamoyillarni tavsiya qiladi:

1. Ong va faoliyat birligi. Ushbu tamoyil rahbarning ta'lim muassasasi boshqaruviga oid bilimlarni o'zlashtirishni va amaliy faoliyatda qo'llashi.

2. Ta'lim muassasasini boshqarishning ilmiy va g'oyaviyligi. Mazkur tamoyil boshqaruvga yuksak g'oyaviylik hamda ilmiy asoslangan quyidagi muvofiq boshqariladi.

3. Ta'lim muassasalarida boshqaruvning izchil va uzviylik. Ushbu tamoyil rahbarlar samaradorligining demokratik harakatda kasb kasb etishini anglatadi.

4. Ta'lim muassasasida rahbar boshqaruvning gumanitar xususiyatlarga ega ekanligi. Mazkur tamoyil ijtimoiy faoliyat negizida umumjamiyat manfaatlari bilan shaxsiy manfaatlar ifodalaydi.

5. Ta'lim muassasalarini boshqarishga har tomonlama (kompleks) tizimli yondashuv. Ushbu tamoyil o'ziga ta'lim muassasa xodimlari bir ijtimoiy faoliyat birlashtiradi.

6. Ta'lim muassasalarini boshqarishning muayyan aniq maqsadga yo'naltirilganligi. Mazkur tamoyil ta'lim muassasining ijtimoiy harakatdagi faoliyati yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda harakatlarning tashkil etishi bilan izohlanadi[6].

Ta'lim muassasasini boshqarishda ta'lim jarayoni subyektlari fikri va mustaqilliklarini shuningdek shaxsiy xususiyatlarini ta'minlash. Ushbu tamoyil pedagogik jarayon ishtirokchilari faoliyatini tashkil etadi, avtoritar boshqaruvning inkor etilishi va demokratik boshqaruvda o'qishini ko'rsatadi. Ta'lim muassasalarini boshqarishda demokratik tamoyillarining ustuvorligi. Ushbu tamoyil boshqaruvda xodimlar shaxsini hurmat qilish, huquq va maqsadlariga daxl etmaslik qobiliyatini aks ettiradi. Biz yuqorida ta'limni boshqarish tizimida zamonaviy ta'lim muassasalarining boshqarishdagi asosiy tamoyillar haqida fikr yuritdik.

Ko'p yillik ilmiy tadqiqotlarga tayanib, ta'lim muassasalarini boshqarishga oid o'z fikrlarini havola qiladi. Pedagogik faoliyatda boshqarish deb, pedagogik jarayonni rejalashtirishni tashkil etish, rag'batlantirish natijalarini nazorat qilish va tahlil etish tushuniladi. Demak, "boshqarish" so'zi bugun modernizatsiya qilinib "menejmenti" so'zi bilan boyitildi.

Menejment qoidalariga rioya qilib ishlayotgan maktab rahbarlari bugungi ta'lim sohasidagi islohotlarni his etib, boshqarishni zamonaviy kompetentlik qoidalari asosida ishni tashkil etib kuchli instruktiv yetakchilik, aniq belgilangan maqsad o'qituvchilardan kutilayotgan ijodiy natijalar, o'qib-o'rganish uchun zaruriy muhit, o'quvchilar va sinfni doimiy kuzatish, oila, maktab, mahalla hamkorlik aloqalarini mustahkamlaydilar. Yangi ilmiy izlanishlar obod mahalla, obod mahalla, obod uy va namunaviy oila tashabbusi asosida rahbarlik ishlarini tashkil etishni talab qiladi.

"Boshqaruv madaniyati – bu ma'muriy ijtimoiy va rahbarning psixologik jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirishdagi professional va ishchanlik sifatli sintezidir[7].

"Rahbar" degan nomga ega bo'lgan har bir shaxs o'z tashqi qiyofasi, madaniyat kiyinishi, talabchanligi, bilimi, tashkilotchiligi bilan atrofdagilarga hamisha ibrat namuna bo'lmog'i lozim[8]. Biz yuqorida ta'kidlangan mulohazalardan kelib chiqib, bugungi maktabgacha va maktab ta'limida sohasida faoliyat olib borayotgan rahbarning kompetentligi yo'nalishidagi ba'zi kamchiliklari haqida kasbdoshlar bilan fikrlashib quyidagi holatlarni tahlil qildik:

maktablarda boshqaruv ishlarini talab darajada emasligi;

fidoyilik, ijodkorlik, tashkilotchilik, kreativlikning yetishmasligi;
huquqiy madaniyat va savodxonlikning pastligi;
adolatlilik, halollik va insofililikning yetishmasligi;
ish jarayonida mahalliylik va urug'-aymoqchilikning ustuvorligi ;
metodik birlashmalarga e'tibor bermaslik,
tashabbuskorlik va tadbirkorlikning yoqligi;
maktablarda jamoa ishlarini noto'g'ri taqsimlash va nazoratning pastligi;
kasbiy va ilmiy tajribaga ega emaslik.

Boshqaruv faoliyati mazmuni boshqaruv usullari orqali amalga oshirilishi munosabati bilan ularning mohiyatini ko'rib chiqishda boshqaruv mazmunining asosiy tarkibiy qismlarini hisobga olish zarur. Keng ma'noda ta'limni boshqarish mazmunining eng xarakterli ta'rifi V.Afanasyev tomonidan berilgan[9]. Uning fikricha, menejment ta'lim jarayonining turli jihatlariga tayyorgarlik ko'rish va qarorlar qabul qilish, qarorlarning amaliy bajarilishini tashkil etish, tezkor tartibga solish, qarorlarning bajarilishini nazorat qilish, hisobga olish, umumlashtirishdir. Ushbu ta'rif boshqaruv faoliyatining mazmunini to'liq aks ettiradi va u nafaqat boshqaruv subyektlarining obyektlarga ta'sirini, balki boshqaruv uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni olish, boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishni ham o'z ichiga olganligini ta'kidlash imkonini beradi.

Boshqaruv funksiyalarini boshqarish usullari sifatida amalga oshirish usullarini ko'rib chiqish g'oyasi ko'pchilik tadqiqotchilar tomonidan qo'llab-quvvatlanmaydi, chunki bu ko'plab mahalliy qo'llaniladigan faoliyat usullarini izolyatsiya qilishga olib keladi. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, ta'lim muassasasini boshqarish usullarini ta'lim muassasasining maqsadlarini amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan boshqariladigan quyi tizimni o'rganish va o'zgartirishning tashkiliy usullari sifatida belgilash mumkin. Ammo bu ta'rif faqat ta'lim muassasasini boshqarish usullarining mohiyatini, ularning nomenklaturasini va individual usullarning mohiyatini har tomonlama ko'rib chiqish sharti bilan mantiqiy bo'ladi.

E'tibor uchun A. Orlov tomonidan ishlab chiqilgan boshqaruv usullariga qo'yiladigan talablar qo'llaniladi[10]. U boshqaruv usullari quyidagilardan iborat bo'lishi kerak, deb hisoblaydi:

o'quv jarayonini tashkil etish usullari (ta'lim muassasasining ish rejimini tashkil etish, ta'lim muassasasining moddiy-texnik jihozlanishi va boshqalar);

o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlar usullari (ko'rsatma, uslubiy yordam, nazorat va boshqalar);

maktab o'quvchilari va individual talabalar guruhi bilan o'zaro munosabatlar usullari (talabalarning o'zini o'zi boshqarishini tashkil etish va pedagogik rahbarlik qilish, talaba yoshlarning dunyoqarashini shakllantirish, ularning kognitiv qiziqishlari, ta'lim muassasasi an'analarini yaratish va boshqalar);

o'qituvchilar va talaba yoshlarning samarali faoliyatini rag'batlantirish usullari (o'qituvchilar va talabalarning o'quv va tarbiyaviy ishlardagi faolligi motivlarini shakllantirish);

ta'lim muassasasi, oila va jamoatchilikning birgalikdagi faoliyatini muvofiqlashtirish va tartibga solish maqsadida boshqaruv ta'sirining muayyan usullari majmui.

Boshqaruv usullari tizimini modellashtirishning boshlang'ich nuqtasi "boshqaruv usuli" tushunchasining mohiyatini aniqlashdir. Ijtimoiy boshqaruv nazariyasiga oid adabiyotlarda bu tushunchaning turlicha talqinlari mavjud. Ko'pincha quyidagilar topiladi:

- bu boshqaruv tizimiga boshqariladiganlarga ta'sir qilish usuli;
- bu jamoada munosabatlarni tashkil etish bo'yicha harakatlar tizimi;
- ishlab chiqarish jarayoniga ta'sir qilishning o'zaro bog'langan texnikasi tizimi;
- u subyekt va boshqaruv obyektining o'zaro ta'siri usulidir[9, 69-бет].

Boshqaruv usullarining mohiyati, tasnifi va nomenklaturasiga oid berilgan fikrlarni tahlil qilish bir qator xulosalar chiqarish imkonini beradi. Avvalo, sxolastik adabiyotlarda "maktabni boshqarish usullari" va "maktab ichidagi boshqaruv usullari" degan ikki atama sinonim sifatida ishlatiladi. Agar ta'lim muassasasini boshqarish davlat va ichki mexanizmlar yordamida amalga oshirilishini hisobga oladigan bo'lsak, "Ta'lim muassasasini boshqarish usullari" tushunchasi davlat tomonidan qo'llaniladigan boshqaruv usullarining xususiyatlarini yanada aniqroq aks ettiradi. Bu usullar ta'lim muassasasi faoliyatini yaxlit ijtimoiy-pedagogik tizim sifatida belgilaydi.

Shunday qilib, rahbarlik kompetensiyasining samarali faoliyati va o'z faoliyatiga va boshqalarning xatti-harakatlariga ta'sir qilish jarayoni bilan belgilanadigan shaxsning maqomi, deb hisoblash mumkin.

Xulosa, ta'lim muassasalaridagi muvaffaqiyatlar rahbarning ijrochilar mehnatiga bo'lgan munosabatlaridan qanchalik manfaatdorliklarni anglata bilish qobiliyatiga sezilarli darajada bog'liqdir. Shunday qilib, boshqaruv usullari tizimining taklif etilayotgan tasnifi boshqaruv faoliyatining ichki mantiqiyliги va mohiyatini aks ettiradi va boshqaruv qarorini ishlab chiqish va amalga oshirish bosqichi mezonlariga asoslanadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Баева И., Лактионова Е. Психологическая безопасность образования глазами учителя // Народное образование. - 2009. - № 9. С.112 – 118.
2. Вихристюк О.В., Ковров В.В., Леонова Е.Г. Мониторинг образовательной среды как одно из условий безопасности образовательной среды // Безопасность образовательной среды: Сборник статей / Ответственный редактор и составитель Г.М. Коджаспирова. – М., 2008. – С. 45-58.
3. Kodzhaspirova G.M. Psihologo-pedagogicheskaya kul'tura pedagoga kak vedushii faktor bezopasnosti obrazovatel'noi sredy // Bezopasnost' obrazovatel'noi sredy: Sb. statei / Otv. red. i sost. G.M. Kodzhaspirova. M., 2008. S. 20-24.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 28.12.2022 yildagi "Ta'lim muassasalari uchun matbaa mahsulotlari xavfsizligi talablarini belgilashning umumiy texnik reglamentini tasdiqlash to'g'risida"gi 726-son qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining hisoboti. –T.: 2023. –B.21.
6. Шодия Усмонкуловна Сайдалиева (2021). ТАЪЛИМ ЖАМИЯТ ХАВФСИЗЛИГИ ОМИЛИ СИФАТИДА. Academic research in educational sciences, 2 (12), 1103-1108.

7. Timo Savolainen, A safe learning environment from the perspective of Laurea University of applied sciences safety, security and risk management students and staff, Heliyon, Volume 9, Issue 3, 2023.P. 1-14.
8. Waitinen M., Turvallinen koulu? Helsingilaisten " Peruskoulujen turvallisuuskulttuurista ja siihen vaikuttavista tekijoist " a, " Helsinki University, 2011, ISBN 978- 952-10-6864-5.
9. Doctoral Dissertation, <http://urn.fi/URN> (accessed February 22, 2021).

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/5 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).